

Hur definierar vi hållbar ekonomisk utveckling?

En introduktion till olika strategier för att nå hållbar ekonomisk utveckling

Framtagen av professor **Göran Finnveden**
Institutionen för hållbar utveckling, miljövetenskap
och teknik vid Kungliga Tekniska Högskolan (KTH)
Stockholm.

Författaren ansvarar för innehållet och anges vid referens till denna skrift.

Underlaget ingår i Nationell samordnare för Agenda 2030:s temaarbete: Samtal om hållbar utveckling.

Publicerad maj 2021

Sammanfattning

Hållbar utveckling är ett komplext begrepp som inte kan reduceras till ett enda måttetal. Vanliga definitioner lyfter både nuvarande och kommande generationers behov och begränsningar i ekosystemens möjligheter att tillgodose behov samt ekonomisk och social välfärd och rättvisa. De globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 kan ses som preciseringar av begreppet hållbar utveckling. En hållbar ekonomisk utveckling kan definieras som en ekonomi som är hållbar över tid och som stödjer möjligheterna att nå andra hållbarhetsmål så som de exempelvis uttrycks i Agenda 2030. Baserat på denna definition kan man diskutera tänkbara kriterier för olika system och verksamheter. För ett företag skulle det kunna betyda att hållbar ekonomisk utveckling innebär att det är lönsamt även när externa kostnader har internaliserats, man har goda arbetsvillkor och lever upp till övriga normer, samt stödjer möjligheterna att nå också andra hållbarhetsmål.

Grön tillväxt är idag det dominerande politiska paradigmet för att nå en hållbar utveckling. Med hjälp av innovationer och investeringar ska man både skapa en ekonomisk tillväxt och nå en hållbar utveckling. Om tillväxt tolkas som en ökning av BNP kräver det bland annat att utsläpp av växthusgaser per krona i BNP minskar betydligt snabbare än ökningen av BNP. Ett annat perspektiv är att se BNP som ett medel att nå samhällseliga mål och inte som ett mål i sig. Då kan diskussionen handla om vilka mål man vill uppnå och vilka vägar det finns att nå dessa mål. En utgångspunkt för en diskussion om vilka samhällseliga mål man vill uppnå kan vara de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. I ett svenskt sammanhang kan också Regeringsformen vara en utgångspunkt.

Om begreppet hållbar utveckling

Begreppet hållbar utveckling har en lång historia¹. En klassisk utgångspunkt är den definition som används i den så kallade Brundtlandrapporten² från 1987:

"En hållbar utveckling är en utveckling som tillgodoser våra behov idag utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina. Det innehåller två grundläggande koncept: behov, och speciellt de grundläggande behoven hos världens fattiga för vilka prioritet ska ges, och de begränsningar av ekosystemens möjligheter att tillgodose nuvarande och framtida behov som också bestäms av teknologi och social organisation."

Den första meningen i stycket ovan är antagligen världens mest citerade definition av hållbar utveckling. Den är viktig eftersom den bland annat pekar på att både nuvarande och kommande generationers behov ska tillgodoses. Fortsättningen är inte lika ofta citerad men ger ytterligare viktig information, bland annat om prioriteringar. Det är också intressant att man i definitionen pekar ut betydelsen av fungerande ekosystem och att naturen sätter gränser för en hållbar utveckling, men också att teknologi och samhällets organisation spelar roll för vad som kan göras inom dessa gränser.

I Sverige lyfts hållbar utveckling som ett mål bland annat i Regeringsformen, men också i exempelvis Högskolelagen som också ger en definition:

"... hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa"

Även denna definition pekar ut betydelsen av både nuvarande och kommande generationer, men det är också intressant att man lyfter välfärd och rättvisa.

Begreppet hållbar utveckling har använts och byggts ut i många olika sammanhang. Man pratar exempelvis om Hållbar stadsutveckling och Hållbar samhällsutveckling. En rimlig tolkning av dessa begrepp är att man menar en Hållbar utveckling för en stad, ett samhälle osv.

Även när ordet utveckling inte uttryckligen finns med som t ex i: Hållbar samhällsbyggnad, Hållbara finanser, Hållbar upphandling, Hållbara investeringar, Hållbar konsumtion, Hållbarhetsredovisning, Hållbarhetskommunikation, Smarta och

¹ Robinson, J. (2004): Squaring the circle? Some thought on the idea of sustainable development. Ecological Economics, 48, 369-384.

² World Commission on Environment and Development (1987); Our common future. <http://www.un-document.net/our-common-future.pdf>

hållbara städer³ osv är ofta en rimlig tolkning att man tar sitt ursprung i begreppet hållbar utveckling. Det innebär att man då menar en samhällsbyggnad, finanser, upphandling osv som är förenlig med en hållbar utveckling.

Mål för hållbar utveckling

Under 2015 enades världens länder om Agenda 2030 för en hållbar utveckling⁴. Denna innehåller 17 mål och 169 delmål för hållbar utveckling för perioden fram till år 2030. Resultatet var en produkt av multilaterala förhandlingar inom FN-systemet.

I Agenda 2030 understryks att dessa mål är universella, dvs de gäller alla länder, och är odelbara, vilket i sin tur betyder att man inte bara kan fokusera på några av målen och strunta i de andra utan att de måste ses som en helhet. De är också ihopkopplade och beroende av varandra.

De globala hållbarhetsmålen ger en beskrivning av vad man vill uppnå med en hållbar utveckling och kan därför ses som preciseringar av begreppet hållbar utveckling. Det illustrerar också att hållbar utveckling är ett komplext begrepp som innehåller många aspekter, och låter sig därför inte lätt reduceras till ett enskilt mått.

I flera av målen används ordet hållbar, t ex i mål 2 och begreppet hållbart jordbruk. Man kan då fråga hur ordet hållbar ska tolkas här. En rimlig tolkning är att det är ett jordbruk som är i linje med en hållbar utveckling. Det innebär att det ska kunna pågå en längre tid, samt att det inte ska försvåra möjligheterna att nå andra hållbarhetsmål. Ett annat exempel är mål 8 som börjar "Verka för varaktig, inkluderande och hållbar tillväxt...". En rimlig tolkning av detta är att det inte kan vara vilken tillväxt som helst som man ska verka för, utan att den ska vara just varaktig, inkluderande och hållbar vilket innebär att den inte ska motverka andra hållbarhetsmål.

De globala hållbarhetsmålen kan samverka på olika sätt. Det kan finnas synergier mellan delmålen (så att om man når ett av dem så blir det lättare att nå ett annat), men det kan också finnas målkonflikter. Flera studier pekar mot att synergier är vanligare och starkare än målkonflikter⁵ och att målkonflikter ofta är potentiella, dvs de kan undvikas.

³ Se t ex Höjer, M. and Wangel, J. (2014): Smart Sustainable Cities: Definition and Challenges. In Hilty, L. and Aebischer, B. (Eds): ICT Innovations for Sustainability. Advances in Intelligent Systems and Computing, 310, Springer.

⁴ Att förändra vår värld. Agenda 2030 för en hållbar utveckling. Bilaga 3 till regeringsbeslut 2016-04-07 (Fi2016/01355/SFÖ)

<http://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a69f085ada12410989115a1ff64be6d8/att-forandra-var-varld-agenda-2030-for-hallbar-utveckling>

⁵ Se till exempel Ekener, E. och Katzeff, C. (2018): Kunskapsöversikt av ömsesidiga beroenden. Rapport 6805. Naturvårdsverket; Fusco Nerini, F. et al (2018): Mapping synergies and trade-offs between energy and the

Det är därför viktigt att identifiera potentiella målkonflikter och utveckla lösningar som undviker dem.

Hållbar ekonomisk utveckling

De globala hållbarhetsmålen integrerar ekologiska, ekonomiska och sociala dimensioner⁶. För att förstå hur dessa tre dimensioner balanserar varandra kan det vara nödvändigt att studera dem separat. I det sammanhanget är den ekonomiska dimensionen möjligen den som har diskuterats minst.

I linje med diskussionen ovan kan man definiera hållbar ekonomisk utveckling som: "en ekonomi som är hållbar över tid och som stödjer möjligheterna att nå andra hållbarhetsmål så som de exempelvis uttrycks i Agenda 2030."

Baserat på denna definition kan man diskutera tänkbara kriterier för olika system och verksamheter. För ett företag kan hållbar ekonomisk utveckling betyda att det är lönsamt även när externa kostnader⁷ har internaliserats, man har goda arbetsvillkor och lever upp till övriga normer, samt stödjer möjligheterna att nå andra hållbarhetsmål⁸.

"Inclusive wealth"

För länder och jorden som helhet har det föreslagits att "inclusive wealth"⁹ kan ses som ett mått på hållbar utveckling¹⁰. Det innebär att hållbar utveckling kräver att summan av kapital (producerat kapital + humankapital + naturkapital) är konstant eller ökande. Det har också funnits diskussioner om skillnaden mellan "stark" och "svag hållbarhet" där det senare innebär att de olika formerna av kapital är utbytbara med varandra, medan stark hållbarhet kräver att varje enskild kapitalform behöver vara konstant eller ökande.

Kopplat till hållbar ekonomisk utveckling är denna ansats ett rimligt kriterium. En ekonomi som långsiktigt eroderar kapitalet kan knappast anses vara långsiktigt hållbar.

Sustainable Development Goals, Nature Energy, 3, 10-15; Nilsson et al (2018): Mapping interactions between the sustainable development goals: lessons learned and ways forward. Sustainability Science, 13, 1489-1503.

⁶ Att förändra vår värld. Agenda 2030 för en hållbar utveckling. Bilaga 3 till regeringsbeslut 2016-04-07 (Fi2016/01355/SFÖ)

<http://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a69f085ada12410989115a1ff64be6d8/att-forandra-var-varld-agenda-2030-for-hallbar-utveckling>

⁷ Externa kostnader uppstår när en ekonomisk transaktion påverkar en tredje part som inte är en del av transaktionen. Ett exempel kan vara kostnader förknippade med klimatförändringar som inte betalas av den som släpper ut växthusgaser. Om den som släpper ut koldioxid behöver betala en avgift eller skatt för det, så har kostnaden delvis internaliserats. Att en del företag räknar med interna koldioxidpriser kan ses som ett steg i den riktning som kriteriet föreslår.

⁸ Detta förslag bygger på diskussioner med bland andra Viveka Palm och David Collste.

⁹ Någon etablerad svensk översättning finns inte.

¹⁰ Dasgupta, P (2021): The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review. HM Treasury, London

Att kapitalet är konstant eller ökande kan därför vara ett rimligt krav på en hållbar ekonomisk utveckling. Det verkar också rimligt att för en hållbar ekonomisk utveckling så kan olika kapitalformer i viss utsträckning vara utbytbara. Man kan exempelvis använda producerat kapital för att investera i humankapital och naturkapital. Det kan dock finnas en gräns när det inte längre är utbytbar. Exempelvis måste det kanske finnas ett minimum av producerat kapital kvar för att ekonomin ska fungera.

I praktiken kan det dock vara svårt att beräkna summan av olika kapital. Val av beräkningsmetodik kan spela stor roll för resultaten. I praktiken mäts ofta redan existerande marknadsvärden vilket innebär att både humankapital och naturkapital riskerar att bli kraftigt underskattade. Här kan man se skillnader mellan teori och praktik för denna ansats vilket innebär att metoden kanske framför allt har ett konceptuellt värde, men kan vara svår att omsätta i praktiken.

Det kan också vara intressant att notera att kapital är ett mått på ekonomins produktiva kapacitet. Exempelvis har en fabrik som inte kan producera något ett begränsat kapitalvärde. Det innebär att humankapital och naturkapital som inte bidrar till den produktiva kapaciteten får ett begränsat värde¹¹. Detta står dock i motsättning till många hållbarhetsmål där man exempelvis vill värna alla människors hälsa oavsett om de bidrar till den produktiva kapaciteten eller inte. Ett annat exempel är att man vill värna natur och biologisk mångfald även om de inte bidrar till den produktiva kapaciteten.

Eftersom summan av kapital kan hållas konstant, eller till och med öka, samtidigt som man motverkar andra hållbarhetsmål, är det rimligt att betrakta denna summa som ett nödvändigt, men inte tillräckligt kriterium för en hållbar ekonomisk utveckling.

Bruttonationalprodukten

Bruttonationalprodukten (BNP) mäter värdet på det som produceras i ett land under ett år. Det är en relevant makroekonomisk indikator för ett samhälles ekonomiska aktivitet. Ibland ses ökad BNP som ett mål i sig och ibland som ett medel för att uppnå olika samhällsmål. Ökad produktion ger under vissa förutsättningar ökade möjligheter att nå mål, men produktion kan också motverka måluppfyllelse, till exempel genom att produktionen kan kräva/medföra utnyttjande av begränsade naturresurser samt bidra till utsläpp. Det är då väsentligt att diskutera vilka mål det är som man vill uppnå och att mäta dessa. Då kan man också föra diskussioner om de bästa sätten att nå dessa mål

¹¹Victor, P. (2015): The Kenneth E. Boulding Memorial Award 2014: A personal journey. *Ecological Economics*, 109, 93-100.

och om ökad BNP är ett bra medel.

BNP är däremot inte ett välfärdsmått. Ökad BNP kan exempelvis ske på bekostnad av ett eroderat kapital¹². Det tar inte heller hänsyn till fördelning mellan olika grupper i samhället. BNP-måttet i sig säger därför inte så mycket om den ekonomiska utvecklingen är långsiktigt hållbar eller om den leder till att övriga hållbarhetsmål nås. BNP är därför i sig inte ett mått på en hållbar ekonomisk utveckling.

Samhällsekonomiska konsekvensanalyser

Samhällsekonomiska konsekvensanalyser eller kostnads-nyttö-analyser (CBA från engelskans cost-benefit analysis) har som syfte att analysera kostnader och nyttor av ett föreslaget projekt, åtgärd eller styrmedel. Det skiljer sig från andra typer av konsekvensanalyser genom att konsekvenserna i så stor utsträckning som möjligt beskrivs i monetära termer.¹³ I analyserna ska både privat- och samhällsekonomiska effekter ingå.

Samhällsekonomiska konsekvensanalyser är på många sätt användbara eftersom de kan jämföra och väga olika typer av för- och nackdelar mot varandra. Det finns också olika vägledningar för hur man genomför en CBA.¹⁴ Samtidigt kan det finnas problem med att identifiera konsekvenser och att värdera dem i monetära termer eftersom det kräver god kunskap om olika effekter. Det finns därför en risk att exempelvis miljöskadestnader underskattas systematiskt.¹⁵

För att kunna jämföra effekter som inträffar vid olika tidpunkter beräknas ett nuvärde. Enligt de vägledningar som används använder man då en diskonteringsränta som gör att effekter som inträffar vid en senare tidpunkt får ett lägre värde baserat på praktiska och normativa överväganden. Med de kalkylräntor som används idag är i praktiken konsekvenser som inträffar om 100 år borträknade från kalkylen¹⁶. Detta kan vara i konflikt med en hållbar utveckling eftersom en sådan enligt de mest använda definitionerna betonar även framtida generationers behov. Ett resultat från en samhällsekonomisk konsekvensanalys kan därför inte användas som ett kriterium för en hållbar ekonomisk utveckling.

¹² Dasgupta, P (2021): The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review. HM Treasury, London

¹³ Crépin, A.-S., Finnveden, G., Hennlock, M., Neij, L., Nilsson, M., Engström, G., Berg, L. och Turesson, A, (2018): Möjligheter och begränsningar med samhällsekonomiska analyser. Vetenskapliga rådet för hållbar utveckling.

¹⁴ Se t ex Kriström, B. och Bonta Bergman, M. (2014): Samhällsekonomiska analyser av miljöprojekt – en vägledning. Rapport 6628. Naturvårdsverket och Analysmetod och samhällsekonomiska kalkylvärden för transportsektorn: ASEK 7.0'. Trafikverket. [ASEK, Analysmetod och samhällsekonomiska kalkylvärden - Trafikverket](#)

¹⁵ Crépin et al (2018).

¹⁶ Crépin et al (2018).

Hur nå en hållbar ekonomisk utveckling?

I detta avsnitt introduceras de olika strategier för att nå hållbar ekonomisk utveckling som diskuteras mest: grön tillväxt, nerväxt samt agnostiker. Cirkulär ekonomi är i detta sammanhang inte en strategi i sig utan en nödvändig del av en omställning till ett hållbart samhälle.

Cirkulär ekonomi

En cirkulär ekonomi kan ses som ett verktyg för att minska samhällets resursanvändning och den miljöpåverkan som följer av denna¹⁷. Tanken är att öka cirkulära materialflöden i samhället och begränsa linjära flöden. Detta ska ske genom förlängd livslängd på produkter och material, reparationer, återanvändning och återvinning. Detta kräver ny design av produkter, nya produktionsmetoder och affärsmodeller där cirkularitet främjas.

En cirkulär ekonomi kan ses som en nödvändig del av en omställning till ett hållbart samhälle. Det är en strategi som kompletterar andra strategier. Ett exempel är omställningen av tung industri till klimatneutralitet som förutom nya tillverkningsprocesser och ökad användning av förnybara råvaror och energi, också kräver ökad materialeffektivitet och återvinning i linje med en cirkulär ekonomi¹⁸. Cirkulär ekonomi är dock inte en strategi som är tillräcklig. En begränsning är att den i sig inte tar hänsyn till naturens gränser och storleken på materialflödena. Även om ökad cirkularitet tumregelmässigt leder till minskad miljöpåverkan finns det undantag, och bedömningar av enskilda lösningar kan behöva göras.¹⁹ Det är också en strategi som fokuserar på användning av naturresurser och miljöpåverkan. Övriga hållbarhetsaspekter ligger därmed inte i fokus.

Grön tillväxt

Grön tillväxt är idag den dominerande strategin för omställning till ett hållbart samhälle. Ett tydligt exempel är EU:s gröna giv²⁰ som beskrivs som en tillväxtstrategi för att ställa om till en ekonomi där det inte finns några nettoutsläpp av växthusgaser år 2050, där ekonomisk tillväxt har frikopplats från resursförbrukning och inga platser eller människor lämnas utanför. Med hjälp av innovationer och investeringar i ny grön teknik

¹⁷ Regeringskansliet (2020): Cirkulär ekonomi – strategi för omställningen i Sverige. [200814_ce_webb.pdf \(regeringen.se\)](#)

¹⁸ Material Economics (2019). Industrial Transformation 2050 - Pathways to Net-Zero Emissions from EU.

¹⁹ Brandão, M., Lazarevic, D. and Finnveden, G. (2020): Handbook of the Circular Economy. Edward Elgar Publishing.

²⁰ [En europeisk grön giv | Europeiska kommissionen \(europa.eu\)](#)

ska man både kunna driva en ekonomisk tillväxt och en omställning till ett klimatneutralt och hållbart samhälle. Den europeiska gröna given ska vara en färdplan för en hållbar ekonomi i EU. En cirkulär ekonomi är en central del av den gröna given. En viktig aspekt är också att omställningen blir rättvis för alla.

Centralt för en grön tillväxt är uppfattningen att man kan minska utsläpp av växthusgaser och andra föroreningar samtidigt som den totala produktionen (mätt som BNP) ökar. Detta kräver att utsläppen per krona i BNP minskar snabbare än BNP ökar. En fråga som dyker upp i diskussionen är om detta är möjligt. Svaret tycks vara ja, i alla fall om man fokuserar på växthusgaser. Ett exempel är Sverige, där utsläppen inom landets gränser har minskat med 29 % mellan 1990 och 2019²¹ samtidigt som BNP ökat. Även de utsläpp som orsakas av Sveriges konsumtion har minskat, med 18 % mellan 2008 och 2018²². En frikoppling mellan ekonomisk tillväxt och utsläpp av växthusgaser tycks därmed vara möjlig.

Problemet är att dessa minskningar inte är i närheten av de minskningar som krävs för att vara i linje med Parisöverenskommelsen och Sveriges målsättningar. För att nå Sveriges målsättning om att vara klimatneutralt år 2045 krävs utsläppsminskningar på 6-10 % per år²³. Samtidigt finns kritik mot att Sveriges målsättning inte är tillräckligt ambitiös för att klara målen för Parisöverenskommelsen²⁴.

Frågan är om det går att öka BNP och samtidigt minska utsläppen av växthusgaser och annan miljöpåverkan i den takt som är nödvändig för en hållbar utveckling. Svaret på denna fråga är inte alls tydlig. Det finns inga empiriska belegg för att detta är möjligt och kritiker menar att det utifrån teoretiska perspektiv är tveksamt²⁵. Förespråkare hävdar å andra sidan att ekonomin mätt i monetära termer kan fortsätta att växa även om de fysiska flödena inte fortsätter att växa.²⁶

Diskussionen ovan bygger på att det är BNP som ska växa i en grön tillväxt. Det är dock inte alltid tydligt när grön tillväxt diskuteras. Man kan därför tolka begreppet som att det

²¹ [Sveriges officiella statistik - Nationella utsläpp och upptag av växthusgaser - Naturvårdsverket \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se/statistik/utslapp-och-upptag-av-vaxthusgaser)

²² [Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser i Sverige och andra länder - Naturvårdsverket \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se/statistik/konsumtionsbaserade-utslapp-av-vaxthusgaser-i-sverige-och-andra-lander)

²³ [Sveriges officiella statistik - Nationella utsläpp och upptag av växthusgaser - Naturvårdsverket \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se/statistik/utslapp-och-upptag-av-vaxthusgaser)

²⁴ Anderson, K., Broderick, J.F. and Stoddard, I. (2020): A factor of two: how the mitigation plans of "climate progressive" nations fall short of Paris-compliant pathways. *Climate Policy*, 20, 1290-1304.

²⁵ Parrique T., Barth J., Briens F., C. Kerschner, Kraus-Polk A., Kuokkanen A., Spangenberg J.H., 2019. Decoupling debunked: Evidence and arguments against green growth as a sole strategy for sustainability. European Environmental Bureau.

²⁶ Jackson, T. and Victor, P. (2019): Unraveling the claims for (and against) green growth. *Science*, 366, 950-951.

är andra saker som ska växa, exempelvis innovationer och investeringar inom grön teknik eller effektiviseringar till följd av digitalisering. Om det sker samtidigt som

gammal teknik och produktion avvecklas kan detta leda till att BNP inte alls ökar samtidigt som den tekniska utvecklingen fortsätter. Med en sådan tolkning av "grön tillväxt" blir diskussionen en helt annan. Det är därför viktigt att vara tydlig med vad som ska växa när man diskuterar grön eller hållbar tillväxt.

Ibland görs också en skillnad mellan "grön tillväxt" och "genuint grön tillväxt".²⁷ Med grön tillväxt menas då att det finns en frikoppling mellan BNP och miljöpåverkan. Men genuint grön tillväxt menas att denna frikoppling är tillräckligt stor för att man ska nå vetenskapligt baserade hållbarhetsmål.

Nerväxt

Utanför den politiska huvudfåran finns en diskussion om "nerväxt" (degrowth) som en strategi för hållbar utveckling. Utgångspunkten här är att det inte är möjligt (och kanske inte heller önskvärt) att bibehålla en ekonomisk tillväxt inom de begränsningar som ekosystemens möjligheter har. Samhället bör därför rikta in sig på en rättvis omställning till en ekonomi som ryms inom ekosystemens begränsningar och att det innebär att BNP är konstant eller minskande.²⁸ Det utesluter inte en teknisk utveckling, digitalisering och effektiviseringar, men en sådan utveckling leder inte till ökad produktion mätt som BNP. I stället kan produktivitetökningar användas för att exempelvis minska arbetstid.

Kritiker menar att en nedgång i BNP erfarenhetsmässigt följts av ökad arbetslöshet, ökade inkomstklyftor och ökad ojämlikhet. Andra hävdar att detta beror på att nedgångar i BNP typiskt orsakas av olika typer av kriser och att uppkomna problem därvidlag är konsekvenser av dessa kriser och av att ekonomin bygger på förväntad ekonomisk tillväxt²⁹. En stabilisering eller minskning av BNP som sker på ett planerat sätt skulle däremot kunna leda till minskad arbetslöshet och minskade inkomstklyftor om man för en aktiv politik för en sådan utveckling.³⁰

²⁷ Stoknes, P.E. and Rockström (2018): Redefining green growth within planetary boundaries. *Energy Research & Social Science*, 44, 41-49.

²⁸ Van den Bergh, J. and Kallis, G. (2013): Growth, A-growth, or Degrowth to stay within planetary boundaries. *Journal of Economic Issues*, 46, 909-919

²⁹ Malmaeus, M. and Alfredsson, E. (2017): Potential consequences on the economy of low or no growth – short and long term perspectives. *Ecological Economics*, 134, 57-64.

³⁰ Victor, P. (2015): The Kenneth E. Boulding Memorial Award 2014: A personal journey. *Ecological Economics*, 109, 93-100. Victor, P. (2019): *Managing without growth. Slower by design, not disaster. Second edition.* Edward Elgar Publishing.

Agnostiker

Som nämnts ovan kan ekonomisk tillväxt ses som ett mål i sig, men också som ett medel för att uppnå samhällliga mål. Om man ser ekonomisk tillväxt som ett möjligt medel, kan man i stället diskutera vilka mål man vill uppnå och vilka vägar det finns att nå dessa mål. Då kan man i stället bli agnostisk i förhållande till ekonomisk tillväxt och låta den bli det den blir³¹.

En naturlig utgångspunkt för en diskussion om vilka samhällliga mål man vill uppnå kan vara de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. I ett svenskt sammanhang kan också Regeringsformens 1:a kapitel 2 § vara en utgångspunkt:

”Det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer.”

Riksdagen har också bestämt om ett antal mål, exempelvis Miljökvalitetsmålen³² som ibland beskrivs som den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling, jämställdhetspolitiska mål³³ samt målområden för folkhälsa³⁴ som alla kan vara utgångspunkter för diskussioner om vilka mål som ska vara utgångspunkter.

Studier över hur vi kan nå olika typer av hållbarhetsmål, ofta med fokus på klimatmål, landar inte sällan i slutsatser att det krävs en stark teknisk utveckling inom en lång rad områden, men att detta inte är tillräckligt. Det krävs också åtgärder som begränsar konsumtionen³⁵. Exempel på sådana åtgärder kan vara miljöskatter och regleringar.

Ett exempel på en ansats som bygger på en tillväxt-agnostisk tankemodell är Donut ekonomi³⁶. Här är målsättningen att styra utvecklingen mot ett samhälle där grundläggande sociala behov är uppfyllda för alla, samtidigt som de livsuppehållande

³¹ Van den Bergh, J. and Kallis, G. (2013): Growth, A-growth, or Degrowth to stay within planetary boundaries. *Journal of Economic Issues*, 46, 909-919.

³² Naturvårdsverket. Sveriges miljömål. <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Sveriges-miljomal/>

³³ Regeringskansliet. Mer om jämställdhetspolitiska mål. <http://www.regeringen.se/artiklar/2017/01/mer-om-jamstalldhetspolitikens-mal/>

³⁴ Folkhälsomyndigheten. Folkhälsopolitiska mål. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsomyndigheten/folkhalsopolitiska-mal/>

³⁵ Material Economics (2019). *Industrial Transformation 2050 - Pathways to Net-Zero Emissions from EU*. Fauré, E., Finnveden, G. and Gunnarsson-Östling, U. (2019): Four low-carbon futures for a Swedish society beyond GDP-growth. *Journal of Cleaner Production*, 236, 117595. Wiedmann, T., Lenzen, M., Keysser, L.T., Steinberger, J.K. (2020): Scientists' warning on affluence. *Nature Communications*, 11, 3107.

³⁶ Raworth, K. (2017): *Doughnut economics. Seven ways of thinking like a 21st-century economist*. Chelsea Green Publishing.

systemen håller sig inom planetära gränser. Bland de senare finns klimat, upprätthållande av biologisk mångfald och att flöden av näringsämnen håller sig inom planetära gränser. Bland de sociala behoven finns tillgång på mat, vatten, utbildning, hälsoservice och en politisk röst. Termen "donut" kommer av den bild man kan skapa med en yttre cirkel som bestäms av de planetära gränserna och en inre cirkel som bestäms av de sociala gränserna. Den figur som då bildas kan i tre dimensioner ses som en munk (doughnut) som man vill hålla sig inom.

I en Donut-ekonomi kan en hållbar ekonomisk utveckling ses som en utveckling som leder in i "munken". En sådan transformation kan kräva ett stort mått av teknisk utveckling och investeringar för att kunna avveckla gammal fossil teknik. Samtidigt har den tydliga begränsningar i hur stora materiella flödena kan bli och starka krav på en rättvis fördelning av resurser.

Inspirerad av bland annat Donut-ekonomin utvecklade den starka forskningsmiljön "Bortom BNP- Scenarier för en hållbar samhällsbyggnad" ett antal scenarier som skulle uppfylla fyra mål, två miljömässiga (relaterade till klimat och markanvändning) och två sociala (relaterade till tillgång till resurser och inflytande)³⁷. Scenarierna var "bortom BNP" i betydelsen att en ekonomisk tillväxt mätt som BNP inte var en utgångspunkt för scenarierna. Den ekonomiska tillväxten fick i stället utvecklas i olika riktningar och i scenarierna utforskades aspekter som konsumtionsutrymme, hur välfärdstjänster skulle kunna tillgodoses, hur byggande och boende kan utvecklas, jämställdhet med mera. Scenarierna byggde på radikalt olika bärande idéer som Kollaborativ ekonomi, Lokal självförsörjning, Automatisering för livskvalitet och Cirkulär ekonomi i välfärdsstaten, och hade också tydligt olika ekonomisk utveckling. En viktig lärdom av projektet var att ett hållbart samhälle kan se ut på många olika sätt och olika grupper av människor har tydligt olika idéer om både vad som är önskvärt och vad som är möjligt.

³⁷ Hagbert, P., Finnveden, G., Fuehrer, P., Svenfelt, Å., Alfredsson, E., Aretun, Å., Bradley, K., Callmer, Å., Fauré, E., Gunnarsson-Östling, U., Hedberg, M., Hornborg A., Isaksson, K., Malmaeus, M., Malmqvist, T., Nyblom, Å., Skånberg, K. och Öhlund, E. (2018): Framtider bortom BNP-tillväxt. Slutrapport från forskningsprogrammet 'Bortom BNP-tillväxt: Scenarier för hållbart samhällsbyggande'. TRITA-ABE-RPT-1835. KTH. Svenfelt, Å., Alfredsson, E.C., Bradley, K., Fauré, E., Finnveden, G., Fuehrer, P., Gunnarsson-Östling, U., Isaksson, K., Malmaeus, M., Malmqvist, T., Skånberg, K., Stigson, P., Aretun, Å., Buhr, K., Hagbert, P. and Öhlund, E. (2019): Scenarios for sustainable futures beyond GDP growth 2050. *Futures*, 111, 1-14.

Slutsatser

Hållbar utveckling är ett komplext begrepp som inte kan reduceras till ett enda måttetal. En hållbar ekonomisk utveckling kan definieras som en ekonomi som är hållbar över tid och som stödjer möjligheterna att nå andra hållbarhetsmål såsom de exempelvis uttrycks i Agenda 2030. Baserat på denna definition kan man diskutera tänkbara kriterier för olika system och verksamheter. För ett företag kan hållbar ekonomisk utveckling betyda att det är lönsamt även när externa kostnader har internaliserats, att de har goda arbetsvillkor och lever upp till övriga normer, samt stödjer möjligheterna att nå andra hållbarhetsmål.

Grön tillväxt är idag det dominerande politiska paradigmet för att nå en hållbar utveckling. Om tillväxt tolkas som en ökning av BNP så kräver det bland annat att utsläpp av växthusgaser per krona i BNP ska minska mycket snabbare än ökningen av BNP. Ett annat perspektiv är att se BNP som ett medel att nå samhällliga mål och inte som ett mål i sig. Då kan diskussionen handla om vilka mål man vill uppnå och vilka vägar det finns att nå dessa mål. En utgångspunkt för en diskussion om vilka samhällliga mål vi vill uppnå kan vara de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. I ett svenskt sammanhang kan också Regeringsformens 1:a kapitel 2 § vara en utgångspunkt.

Tack

Denna text har influerats av diskussioner vid två rundabordssamtal ordnat av Nationella samordnaren för Agenda 2030 under våren 2021 då bland annat utkast på denna text diskuterats samt diskussioner med forskarkolleger däribland David Collste, Cecilia Håkansson, Lina Isacs, Hans Lööf, Mikael Malmaeus, Viveka Palm och Kristian Skånberg.